

13a JORNADA ORIENTACIÓ PROFESSIONAL

A L E S T E R R E S D E L L E I D A

Taller 1. Els rols de poder en l'orientació: des d'on oriento i per a què.

Facilitadores: Lídia Méndez, Glòria Mor i Víctor Saló - ASPID i Coordinació Territorial de Joventut a Lleida, Alt Pirineu i Aran

ABSTRACT

En aquest taller es van proposar un seguit de dinàmiques que convidaven les participants a reflexionar sobre aspectes relacionats amb l'encàrrec que tenim com orientadors i orientadores davant un entorn VUCA. Les dinàmiques van servir d'excusa per fer una mirada cap endins com orientadores i orientadors i també cap a les institucions on es treballa, analitzant quin és l'encàrrec personal i el de la pròpia organització quan atén qualsevol persona que es vincula al nostre servei.

Cada dinàmica va servir per parlar d'un mite i cada mite es va relacionar amb alguna autora o autor que ens ajudava en la reflexió sobre la nostra tasca orientadora: sobre què esperem de les persones orientades, sobre cap on orientem, el sistema de valors que posa en joc el model neoliberalista, com la nostra escala de valors i parcel·la de poder influeix en com orientem i la híper responsabilització que fem recaure en la persona orientada sobre el seu "èxit" i destí.

PLANTEJAMENT DE PARTIDA

En un entorn actual **d'incertesa i complexitat**, sembla que el model d'intervenció amb les persones usuàries que s'imposa persegueix la classificació i la **categorització** de les persones.

És aquest el millor model d'atenció?

La **interseccionalitat** n'és la resposta?

Quin rol prenem i podem prendre com a professionals?

Dicotomia entre persona i compliment de projectes, **com gestionem la part emocional** de l'orientador/a?

Cal fer una orientació a curt termini perquè la incertesa s'imposa o podem pretendre anar més enllà i fer una **orientació més estratègica**?

MITE 1: ENTRE PIGMALIÓ I GÒLEM

Demanem a les participants que descriguin, amb un màxim de 3 paraules (substantius o adjectius), el perfil de persona tipus que ateneu en el vostre servei. Difícilment amb aquest exercici es va passar d'etiquetes generalistes: dona, migrant, aturada, estudiant, jove... El

13a JORNADA ORIENTACIÓ PROFESSIONAL

A LES TERRES DE LLEIDA

resultat va ser aquest núvol de paraules:



Vam aprofitar aquesta categorització per debatre sobre com aquestes etiquetes que posem a les persones orientades tan sols entrar al nostre servei ens condicionen sobre l'atenció que els donem i que necessiten:

- Quina és la primera mirada que fem a la persona que ve al servei?
- Quins estereotips van lligats a aquests conceptes?
- Estem orientant preventivament?, és a dir, estem aplicant d'entrada un protocol d'actuació i d'orientació segons el prototip de persona que ve al nostre servei sense aprofundir abans en les diferents capes d'aquesta persona?
- Això ajuda a complir l'encàrrec social de la nostra entitat / institució?
- Ho fem per inèrcia o bé per comoditat?

Sovint, segons els prejudicis i expectatives que tinguem sobre la persona orientada, estarem movent-nos com a professionals, entre el mite de Pigmalió i el del Golem:

Efecte Pigmalió: "Les expectatives i previsions dels professors sobre la forma en què es desenvoluparan els alumnes, determinen precisament les conductes que els professors esperaven." (Rosenthal i Jacobson)

Complex de Pigmalió: consisteix a voler millorar de manera obsessiva una altra persona.

Efecte Gòlem: generant una baixa expectativa sobre una persona, es condueix a modificar de manera negativa la tasca que aquesta persona estigui realitzant. (Babad, Inbar i Rosenthal)

MITE 2: EL DE LA SALVACIÓ

La nostra praxi pot estar, generalment, alineada amb una d'aquestes 3 pràctiques socials que descriu Saul Karsz (2006):

- Salvació, beneficència o redempció! (minorització, sense capacitat d'agència, fruit d'una necessitat)
- Fer-se càrrec de la persona (hi ha algú que sap i marca què és "correcte", cal una demanda ni que sigui implícita)
- Treball amb subjectes que són necessaris tenir en compte (treballar amb la gent, acompanyar, espai per a la incertesa, entendre la persona polièdrica, relació participativa)

Optar per la primera o la segona pràctica no és estrany si analitzem des del privilegi la relació de poder que tenim entre nosaltres i la persona orientada. Durant el taller es fa la dinàmica de "l'estrella del privilegi" que, gràficament, representa la diferència entre com de desenvolupats tenim com orientadors/es alguns eixos de poder (situació legal, fenotip, nivell d'estudis, estabilitat laboral, capacitat de mobilitat...) respecte les persones orientades. Cal prendre consciència de quins eixos de poder tenim i quins no tenen les persones que atenem.

Si la nostra "missió" com orientadores i orientadors és fer que la seva parcel·la de poder sigui més gran, podem caure en la mirada salvadora o en fer la feina que hauria de fer la persona per a satisfer les seves necessitats.

Però cal ser crítiques i crítics i mirar si les necessitats que detectem son realment de la persona atesa o són nostres o bé responen a un mandant de la nostra institució i del sistema neohigienista que tan bé defensa el neoliberalisme. Amb aquest, la persona que ve amb necessitats entra en un servei que li ofereix un atenció sobre allò que el sistema sap que li convé a la persona, gairebé sense fer-la partícip del seu procés.

Només optant per la 3a pràctica social, la de "treballar amb els subjecte", podem mirar la persona orientada com algú amb capacitat per sí mateixa, amb agència, amb unes necessitats i també amb unes capacitats que li són pròpies i que sovint el sistema menysprea o no els dona valor. Algunes preguntes per a la reflexió que vam treballar en el taller són:

- Si vivim en un món complex, per què mirem de forma i segmentada les persones que atenem?
- Per què social i laboralment donem més importància a uns aspectes que a altres? Quins donen més privilegi?
- Com potenciem les habilitats que semblen "menystingudes" però que les persones ateses tenen més desenvolupades que nosaltres?
- Si atenem només mirant algunes de les etiquetes, fa que fem una atenció ambigua? És a dir, que no tinguem clar el significat de la nostra acció?

MITE 3: EL DEL PROGRÉS I EL CREIXEMENT INFINIT

Des de la implantació del liberalisme i el neoliberalisme, la idea de Progrés és present i preeminent no només a Europa, sinó també, fruit del colonialisme, s'ha estès per tot el món. A nivell macro, la mesura de l'èxit de les economies nacionals és el seu índex de creixement del

PIB, defugint sempre d'una temuda recessió. A nivell més micro, estem veient com a les persones que estudies se'ls demana i reclama cada cop més un nivell d'estudis superior (que genera més ingressos per al sistema) però alhora no es garanteix una correlació entre nivell d'estudis i facilitats d'entrada al món laboral o estabilitat laboral.

Per tant, els eixos de poder clàssics (edat, classe social, sexe-gènere, nivell formatiu) comencen a trontollar per a les persones que creien que se situaven en els pols privilegiat dels eixos. Davant aquest fenomen, s'ha buscat sempre un boc expiatori on abocar tot el desencant: les persones que no compleixen allò que s'espera d'elles o les persones que són considerades com un perill (marginats, vulnerables, aturats, migrants, pobres...). No és el tema del taller, però es podria veure aquí fàcilment com aquests discursos faciliten l'auge, de nou, de l'extrema dreta.

En el taller vam centrar-nos a analitzar un dels eixos de desigualtat: l'origen. Sembla que bona part de la complexitat del sistema (la "C" de les sigles VUCA) només s'expliqui per l'arribada de població migrant a Europa i altres països occidentals provinents del Sud Global.

Es va poder parlar de la diferència entre multiculturalisme i interculturalitat, així com es va tractar el concepte d'interseccionalitat. També es va citar quin és el model de relació amb aquest augment del fet migratori a la nostra comunitat: assimilacionisme, coexistència o inclusió? Quin és el model que defensa, inconscientment o conscient, la nostra institució i els nostres programes d'orientació?

A l'hora de dissenyar els serveis d'orientació, tenim en compte el triangles de la interculturalitat, que es basa en: igualtat/equitat, reconeixement de la diversitat i interacció positiva? En certa manera, tornem a referir-nos al segon mite i recuperem la necessitat de dissenyar els nous projectes des de la 3a pràctica social que hem comentat abans, amb la participació de la persona orientada.

MITE 4: EL DE LA LLIURE ELECCIÓ I LA SUPERIORITAT DE L'INDIVIDU

Existeix, en definitiva, una pugna entre dos models educatius que es trasllada al món de l'orientació: entre el model d'intervenció i control social (neoliberal, neohigienista) versus el model cultural d'acció socioeducativa (format, entre moltes d'altres, per Touraine o Violeta Núñez).

El model neoliberal crea en l'individu una falsa sensació de llibertat i el fa responsable del seu esdevenir. Des de la perspectiva de Beck (2001), cada actor (en el model neoliberal) és:

"autor de su propia vida, creador de una identidad individual" i, d'aquesta manera, els fets de la vida no es produeixen per "causas ajenas", sinó que són resultat d'"aspectos del individuo (decisiones, indecisiones, omisiones, capacidades, incapacidades, logros, concesiones, derrotas)."

Aquesta perspectiva teòrica que ens parla d'un subjecte informat i amb capacitat d'elecció en la construcció de la seva pròpia identitat implica algunes dificultats a l'hora de la

individualització dels riscos en poblacions afectades per la desigualtat social, si considerem el context d'una societat heterogènia i conflictiva en la qual s'emmarquen les decisions dels actors.

Per tant, els nostres serveis d'orientació són una mena de "lliure elecció dins una gàbia?". Fins i tot, com a professionals, els nostres eixos de privilegi i els nostres moments personals concrets, fins a quin punt poden influir en donar una o altra orientació? Com trobar una orientació "justa"? Orientem des de "programes gàbia" perversos?

DINÀMICA DE COMPROMÍS PERSONAL

Davant totes aquestes preguntes complexes i que van quedar en la major part dels casos en l'aire, la part final del taller va consistir en una dinàmica en petit grup on detectar un repte (ja fos individual, de la institució o participatiu) i fer una proposta de com abordar-lo des de la possibilitat (què està a les meves mans, què puc jo canviar?).

De forma molt resumida, aquestes van ser les propostes:

- D'àmbit individual / personal:
 - Identificar millor l'objectiu laboral
 - Participar de formacions significatives (descartar allò que no m'agrada o veure que la formació que faig ara potser em servirà, no ara, sinó en el futur)
 - Increment del temps d'atenció dedicat a cada persona
 - Millor personalització dels itineraris
- D'àmbit entre individual i d'institució:
 - Cercar un augment de les empreses col·laboradores i dels seus beneficis per col·laborar amb nosaltres (subvencions, contractació, epis, etc.)
- Referent a la institució:
 - Disminuir la relació de poder entre professionals i persones ateses: centrar l'atenció en els interessos reals de la persona, no ens els de la institució.
 - Treballar l'escolta activa de la institució
- Referent a la institució i amb voluntat participativa:
 - Posar en marxa un treball en xarxa entre institucions (no només mirar els recursos de la institució pròpia)
 - Identificar, com orientadors/es, què volem aconseguir de les persones, en funció de les seves necessitats
 - Incorporar les persones en el disseny de projectes futurs: dinàmiques de cocreació del projecte
- Sobre la participació de les persones ateses:
 - Acompanyar les persones a trobar el seu interès més enllà de l'exclusivament laboral: centrar l'atenció en els interessos reals de la persona, deixant de banda els de l'orientador/a.

13a JORNADA ORIENTACIÓ PROFESSIONAL

A L E S T E R R E S D E L L E I D A

- Treballar amb les persones un autoconcepte realista per a prendre decisions conscients i treballar la cultura de l'esforç (optimisme intel·ligent, autoestima).
- Enxarxar la persona com a ciutadana activa.
- Ampliar la mirada de la persona respecte la feina més enllà dels beneficis econòmics, com una via per al desenvolupament personal i la contribució social.